

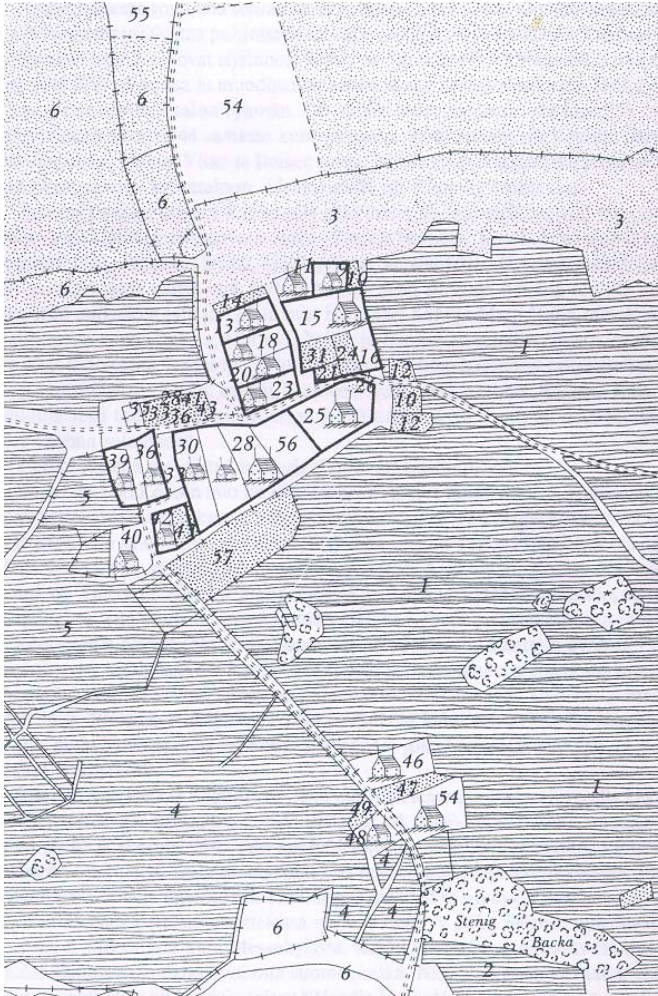

Turtosen tilan inventointi
Maankäytön ja rakennusten historiaa

Tampereen kaupunki
Kaavoitusyksikkö
Hanna Sunela
06/2004

Messukylän Turtosen alueen historiaa

Messukylä on ikivanhaa asutusseutua. Alueella tiedetään asutun jo tuhansia vuosia sitten, sillä kivikautisia asuinpaikkoja on löydetty Turtolan Kokinpellon lisäksi lidesrannasta ja Takahuhdista. Messukylä, yksi Ylä-Satakunnan suurimmista kylistä, mainitaan ensimmäisen kerran jo Davidin kapinan yhteydessä v. 1439. Vuonna 1571 tehdyn hopeaveroluettelon mukaan Messukylän verotettavan omaisuuden arvo oli 1786 markkaa. Tässä veroluettelossa esiintyvät myös monien talojen nimet kuten mm. Turto, jonka siis on ollut yksi Messukylän 25:stä kantatilasta. ¹

Messukylän veronmaksajat 1544 ja kylän tontit 1693 ²

isännät 1544	tontin n:o	talon myöhempi nimi
Hen. (Kopoi)	—	autioitunut
Per Säländh	9	Säälä
Sijmon (Paroinen)	15	Vilunen
Clemett (Paroinen)	—	muuttanut Haiharaan
Hen. Vinnj	13	Finni
Albrekt (Viia)	18	Alpula
Oleff Vija	20	Viiala
Hen. (Viia I. Kunnei)	—	autioitunut
Lasse (Iloilan)	23	Ilola
Michel (Vallinen I. Seppä)	25	Seppälä
Nils Käki	—	yhdistetty edelliseen
Madz (Valli)	—	autioitunut
Oleff Turdoi (Huringi)	28	Hurinki
<u>Morten (Turtoi)</u>	40	<u>Turtola</u>
Lasse (Turtoi)	33	Yrjölä
Per (Kopoi)	—	yhdistetty Aakkulaan
Clemett (Turtoi)	30	Uotila
Hen. (Muotia)	36	Veisu
Marcus (Muotia)	39	Muotiala
Lasse Kijelas	—	autioitunut
Lasse Klippingh	11	Aakkula
Madz (Tauskoi)	45	Kokki
Bentt (Penttilän)	42	Penttilä

Tammerkoskelta tulevan Kangasalle menevän tien eteläpuolella talot ovat olleet idästä länteen seuraavassa järjestyksessä: Seppälä, Turtolalle kuulunut tyhjä tontti (56), Hurinki, Yrjölä, Uotila, Veisu ja Muotiala. Järjestys maakirjassa on muutoin sama paitsi, että Turtola on ilmeisesti siirtynyt tyhjältä tontilta vuoden 1693 paikalleen (40) ja välistä ovat hävinneet Käki ja Matti Vallin talo. Kokonaista neljä taloa on sellaisia, joissa isännillä on ollut lisäniminä Turdoi tai Turtoi. Turdoit ovat siten hallinneet raitin eteläpuolista tonttialuetta. ³

Tammerkosken itäpuolelle syntyi 1600-luvulla Hatanpään ja Otavalan lisäksi muutamia talonpoikaisia suurtiloja. Lähinnä oli lidesjärven takana Turtosen ratsutila, jonka varhaisimmista omistajista tunnetaan jo vuodelta 1439 Johan Metsäkylä. Tila pysyi kaiken aikaa talonpoikaisessa omistuksessa. Turtosen tilaan yhdistettiin 1690-luvulla Alpulan tila. ⁴

V. 1773 tila jaettiin kahteen osaan, Turtoseen ja Turtolaan. Turtolan isäntänä vuosina 1731–54 oli Matti Heikinpoika ja vaimonaan Liisa Yrjöntyttä. Vaimo jäi leskeksi ja tilan uudeksi isännäksi tuli hänen uusi miehensä Martti Erkinpoika vuosiksi 1756–72. Ensimmäisessä liitossa syntynyt Sipi Matinpoika jatkoi Turtolan tilan isäntänä vuosina 1773–1800. Turtosen tila syntyi vuonna 1773, kun puolet Turtolasta annettiin talon toiselle pojalle Aadam Martinpojalle, joka oli isäntänä Turtosessa vuosina 1773 – 85. ⁵ Turtoseen yhdistettiin 1860-luvulla Säälän perintötila ja Hallilan kylän Rehun perintötila ja 1890-luvulla saman kylän Hallin perintötila. Torppia ei ollut v.1700, mutta v.1800 niitä oli yksi ja v. 1900 neljä. ⁶

Messukylä oli vanha ja verraten vauras maatalouspitäjä. 1900-luvun alussa Messukylän suurimpia tiloja Hatanpään ohella olivat Vilunen, Turtonen, Irjala, Aitolahden Laalahti. ⁷ Uusi kasvava asutus 1900-luvun alussa keskittyi Tampereen rajalle ja kunnan läpi kulkevien teiden varsille, joten ikivanhat maatalot säilyivät sitä paremmin, mitä kauempana syrjässä ne olivat. ⁸

Kun Messukylän kunta vuoden 1947 alussa liitettiin kaupunkiin, kaupungin maa-alue enemmän kuin kaksinkertaistui. Paikan läheisyys Tampereen keskustaan mahdollisti kaupungin erinomaisen kasvun Messukylän suuntaan. Kasvu alkoi kuitenkin vasta 1950-luvun lopulla. Varsinainen aluevaltaus tapahtui vasta, kun Turtolan alueelle alettiin 1960-luvun puolivälissä rakentaa kerrostaloja. ⁹

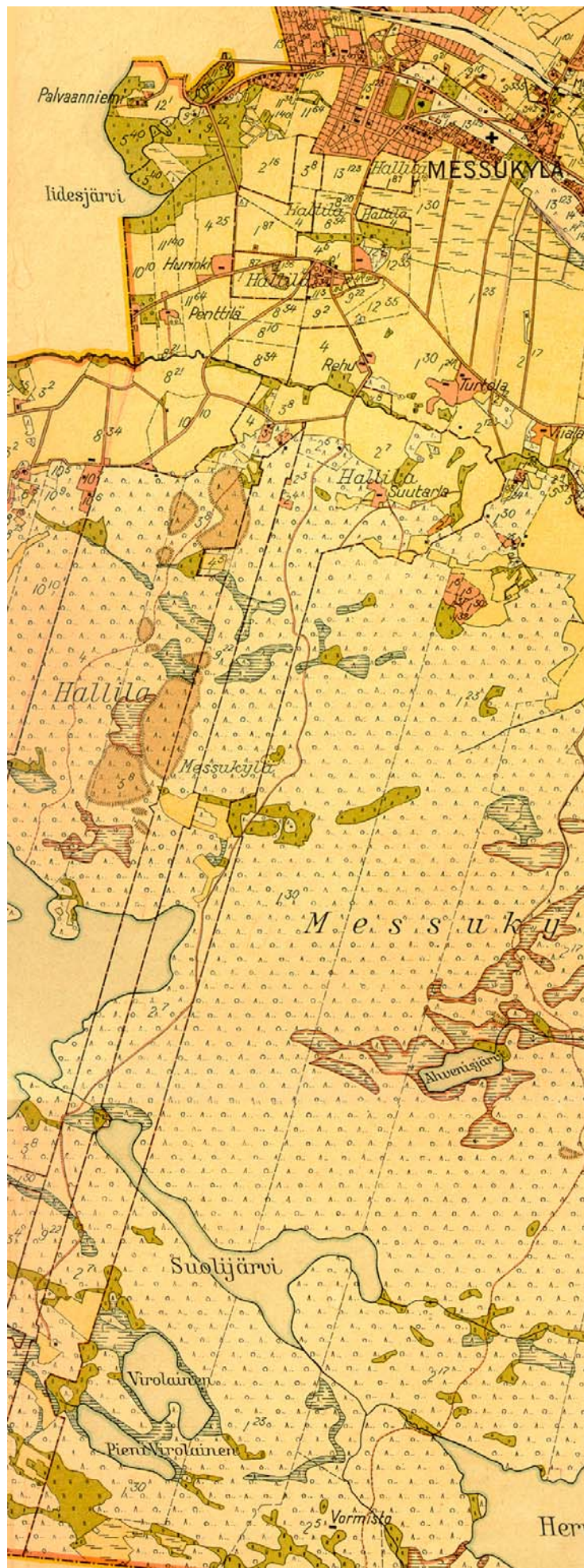

Sotilaankadun kerrostalot olivat ensimmäisiä Turtolaan kaavoitettuja rakennuksia.

Kaava-alueen kehitys ja historiallisen asemakaavan säilyneisyys

Vuonna 1931 Turtosen tilan pinta-ala oli 520 ha, josta puutarhaa oli 2, peltoa 76, laidunta 3, metsämaata 429 ja joutomaata 4 ha. Puutarhassa oli 80 omenapuuta, 50 karviais- ja 100 viinimarjapensasta. Tilalla tuotettiin lähinnä kauraa (25 ha), ohraa (6 ha) ja ruista (6 ha). ¹⁰ Vuoteen 1945 mennessä tilan kokonaispinta-ala kasvoi hieman, 541 ha:in. Hevosia oli 11 ja lehmiä 40. Turtosen tilan maatalouden erikoisalana sianhoito. ¹¹

Messukylän vuoden 1937 vuoden kartta on tehty kuntien tulevaa liitosta silmällä pitäen. Turtosen tila on merkitty osaksi Turtolaa numerolla 1:30. Tilan laajat maa-alat ulottuivat Messukylän uudelta kirkolta aina Hervannan Suolijärvelle ja Lempäälän rajoille.

Messukylä v 1937

Suurimmat muutokset kaava-alueen maanomistuksessa ovat tapahtuneet vuoden 1947 jälkeen, jolloin Turtosen tilan maita on myyty merkittävästi Tampereen kaupungille. Koska Turtolan kaavoitus aloitettiin vasta Messukylän liittyttyä Tampereeseen, tarkemmat kaavamuutokset ja tonttijaot löytyvät kaupungin arkistoista v. 1962 lähtien. Seuraavana tarkastelun kohteena on Turtosen maat sekä myös muutokset naapurimailla Turtolassa ja Hallilassa, Turtosen vanhan maatilan välittömässä yhteydessä.

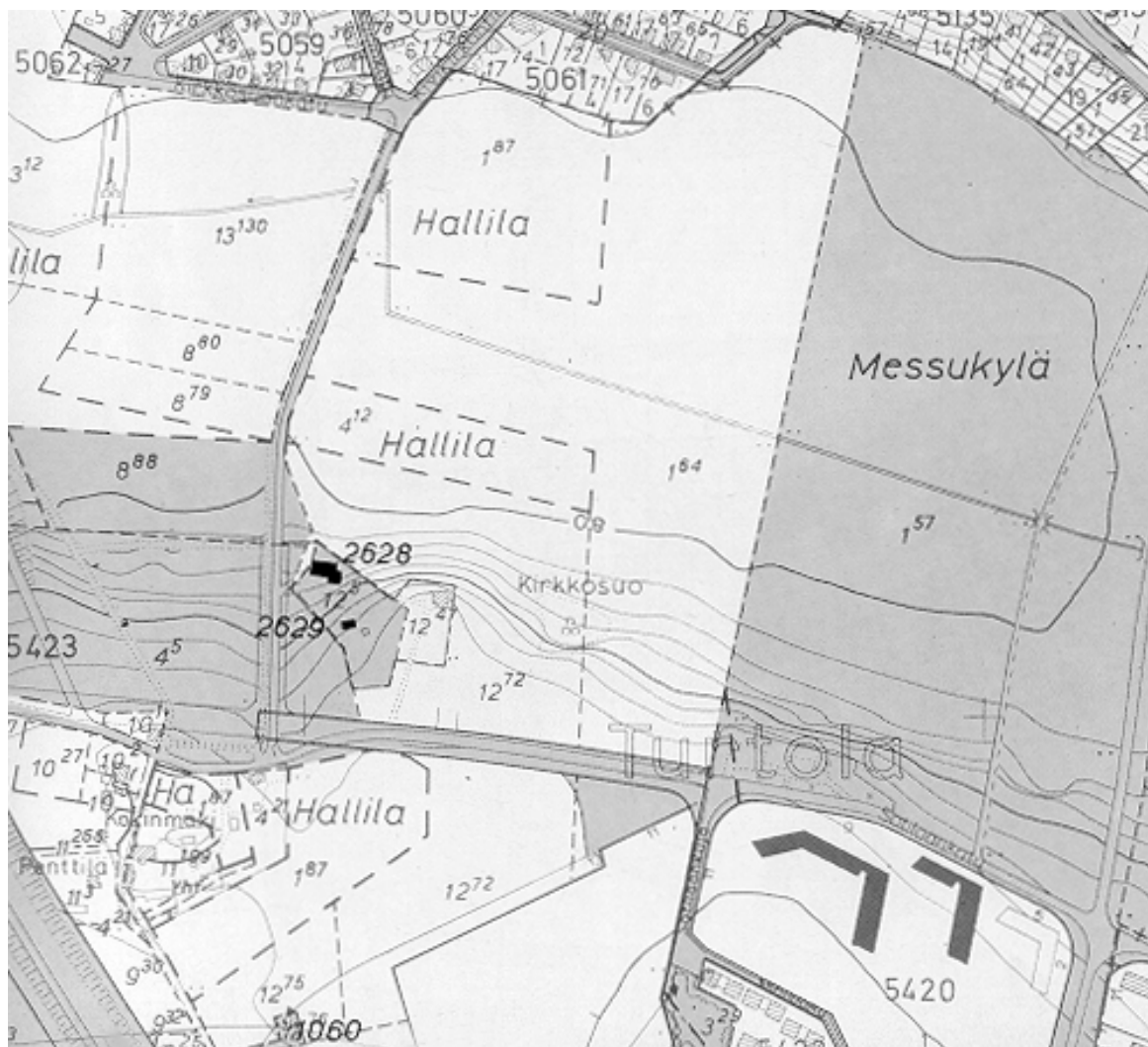
Vuonna 1962 Turtolan tilasta (1:57) sekä osasta Hallilaa muodostui kortteli nro 5420. Ensimmäinen asemakaava (nro 1953) tehtiin tuolle paikalle kun kortteliin kaavoitettiin asuinkerros- ja rivitaloja puolustusministeriön aloitteesta. Asuntoja alueelle kaavoitettiin n 400. V. 2003 kortteliin laaditun uuden kaavan mukaan tonttien 2, 3 ja 4 käyttötarkoitusta muuttui hieman ja tonttitehokkuutta ja autopaikkoja lisättiin. V. 1964 kortteliin 5421 kaavoitettiin paikka asuinkerrostaloille (kaava nro 2222). Tämä kortteli muodostui Turtolan tilasta (1:57) sekä osasta Hallilaa. Turtolasta (1:57) muodostettu kortteli 5422 asemakaavoitettiin vuonna 1971 (nro 3783), kaava joka mahdollisti asuinrivitalon rakentamisen tehokkuudella 0.25.

Vuonna 1970 hyväksytty kaava (nro 9537) määritteli Hervannan valtavyöhykän sijainnin. Tie kulki myös Esa Antti Turtosen omistaman tilan 1:62 kautta.

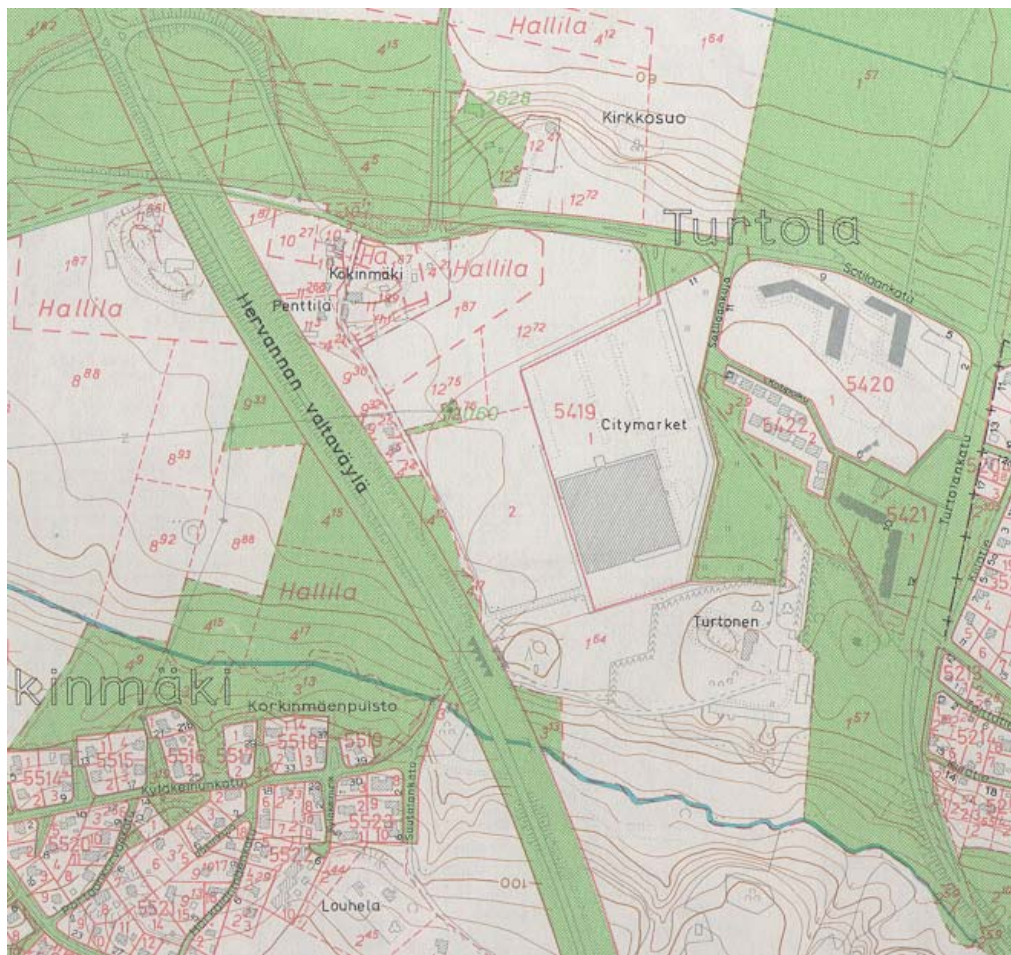

v.1971

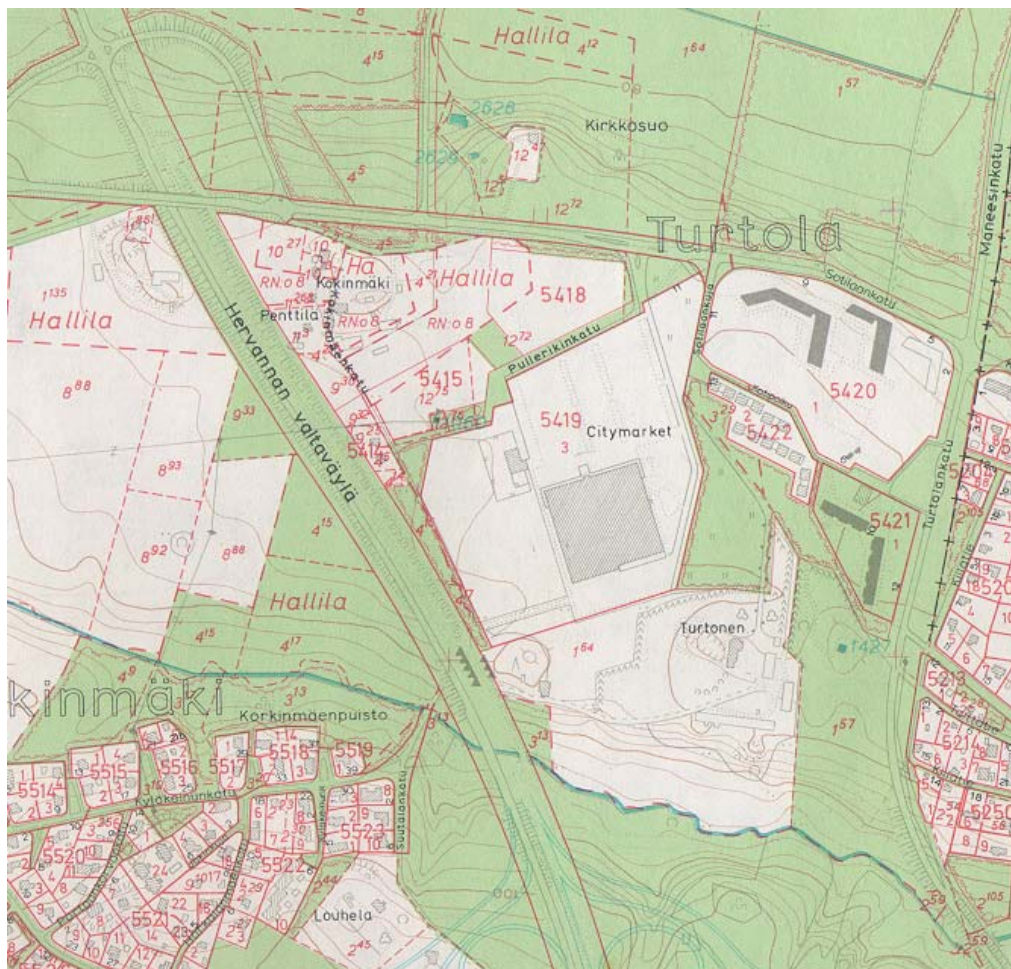
Vuonna 1978 hyväksytty uusi kaava (nro 5276) mahdollisti liikerakennuksen rakentamisen Turtolaan Hervannan valtavyhlän läheiselle tontille nro 5419-1 ja teollisuus-, liike- ja varastorakennusten rakentamisen tontille 2. Asemakaavan mukaan tehty tonttijako osoittaa, että tontit muodostuivat Turtolan (1:64) sekä Säälän maista (12:75). Kortteli 5419 oli suuruudeltaan 88 451 m².

v.1979

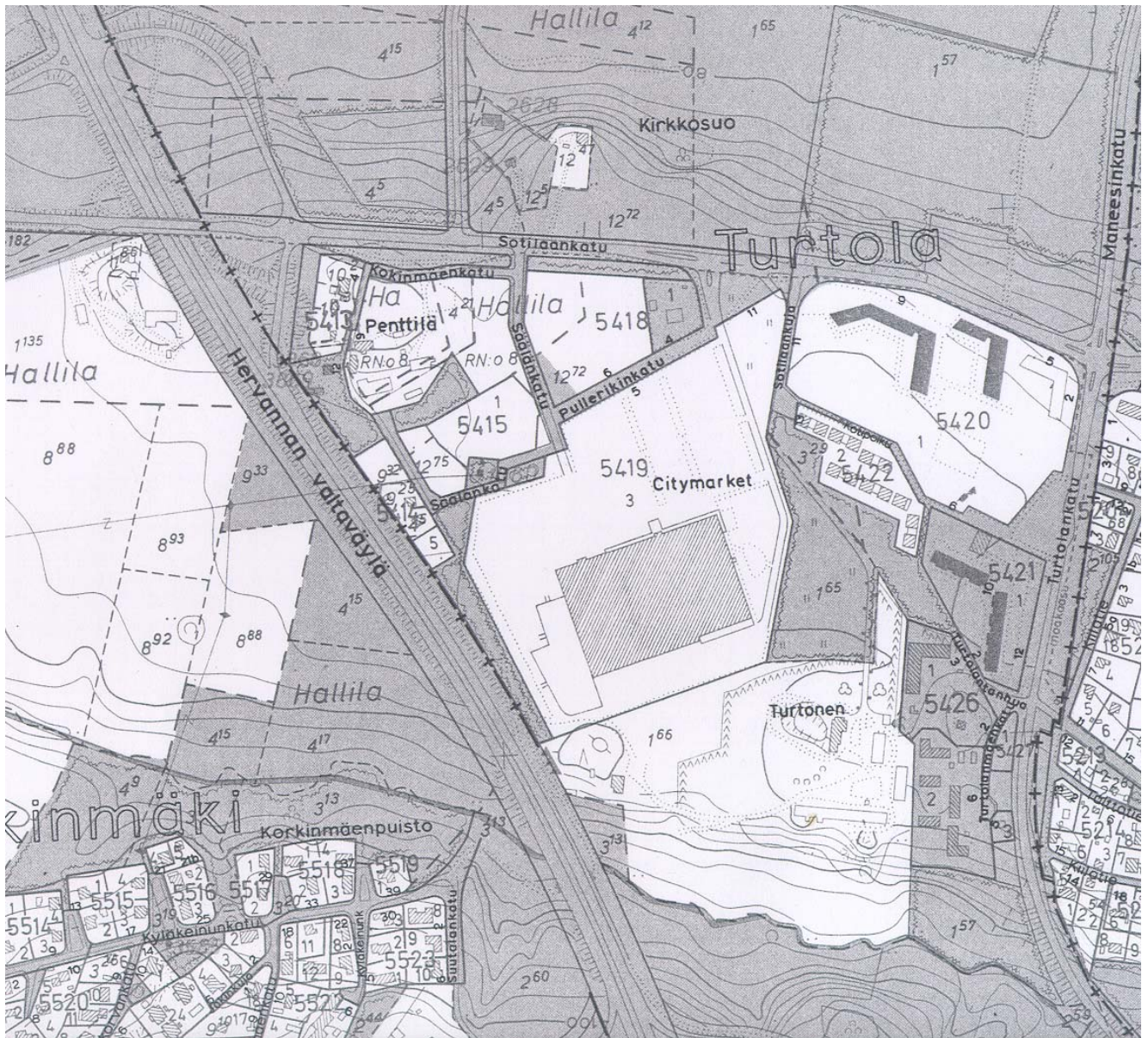
v 1983

v 1989

Vuonna 1990 korttelit 5426 ja 5427 kaavoitetaan asuin-, katu-, liikenne- ja virkistysalueiksi. (kaava 6990) Alue oli ennen kaavan valmistumista lehtipuuvaltainen rakentamon alue jolla sijaitsi ainoastaan talousrakennus. Talousrakennuksen paikalle uuteen kaavaan merkittiin sosiaalitointa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialue, jolle rakennettiin lasten päiväkotia. Tontit 5426-1,2 ja 3 sekä 5427-1 muodostuivat osasta Turtolan tilaa (1:57).

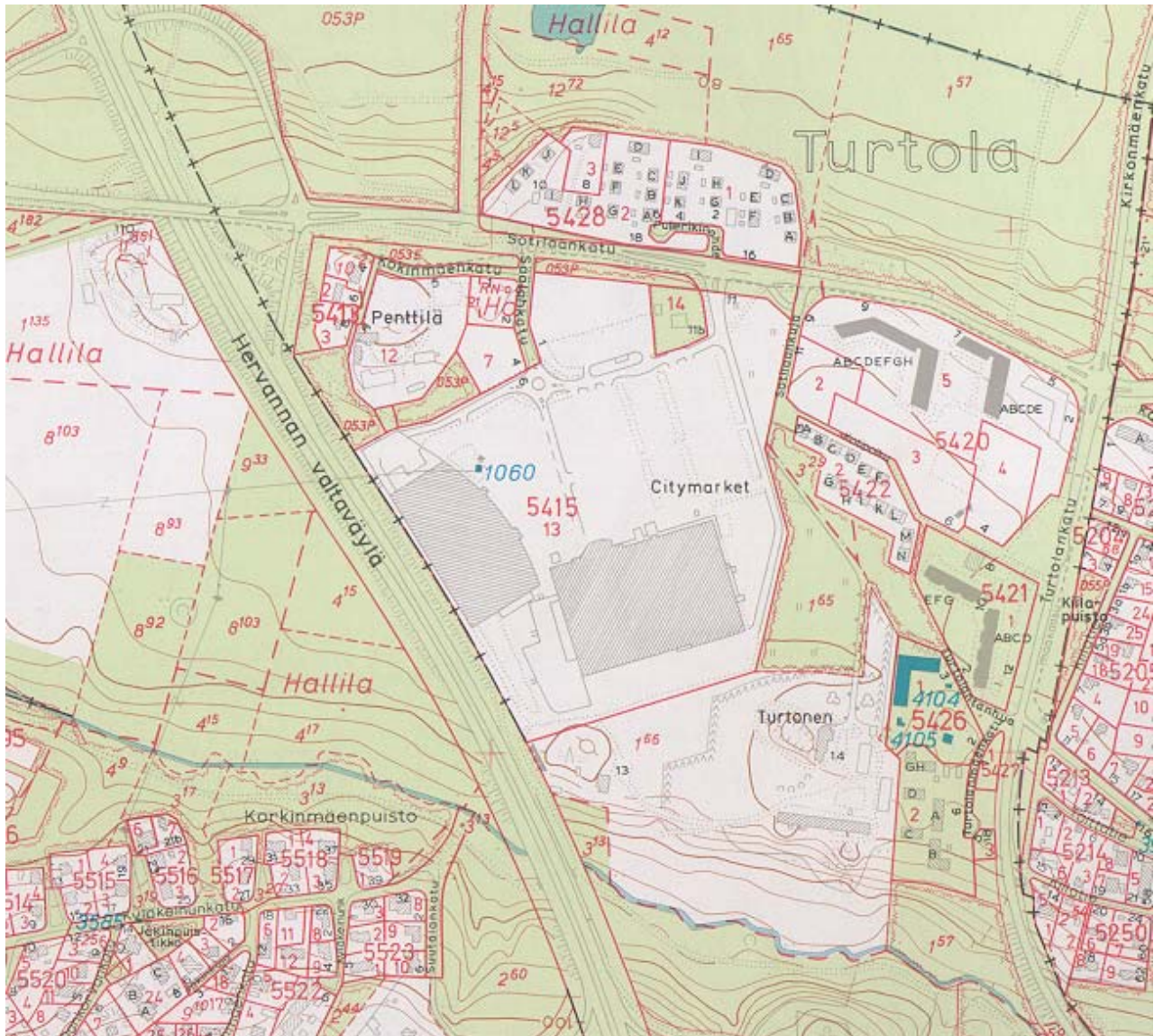
Vuonna 1994 kaavoitettiin uusi asuinalue CityMarketin luoteispuolelle Hervannan valtavyylän ja Sotilaankadun rajaamaan kulmaan. Uuden kaavan saivat merkinnöillä AO, VP, AL ja KT korttelit 5413, 5418 ja osat kortteleita 5414 ja 5415. (Kaava nro 7247) Asuinalue suunniteltiin siis CityMarketin välittömään läheisyyteen. Asuinalueen kaava ei koskaan toteutunut koska myöhemmät kaavamääräykset mahdollistivat kaupan alueen laajentumisen.

v 1995

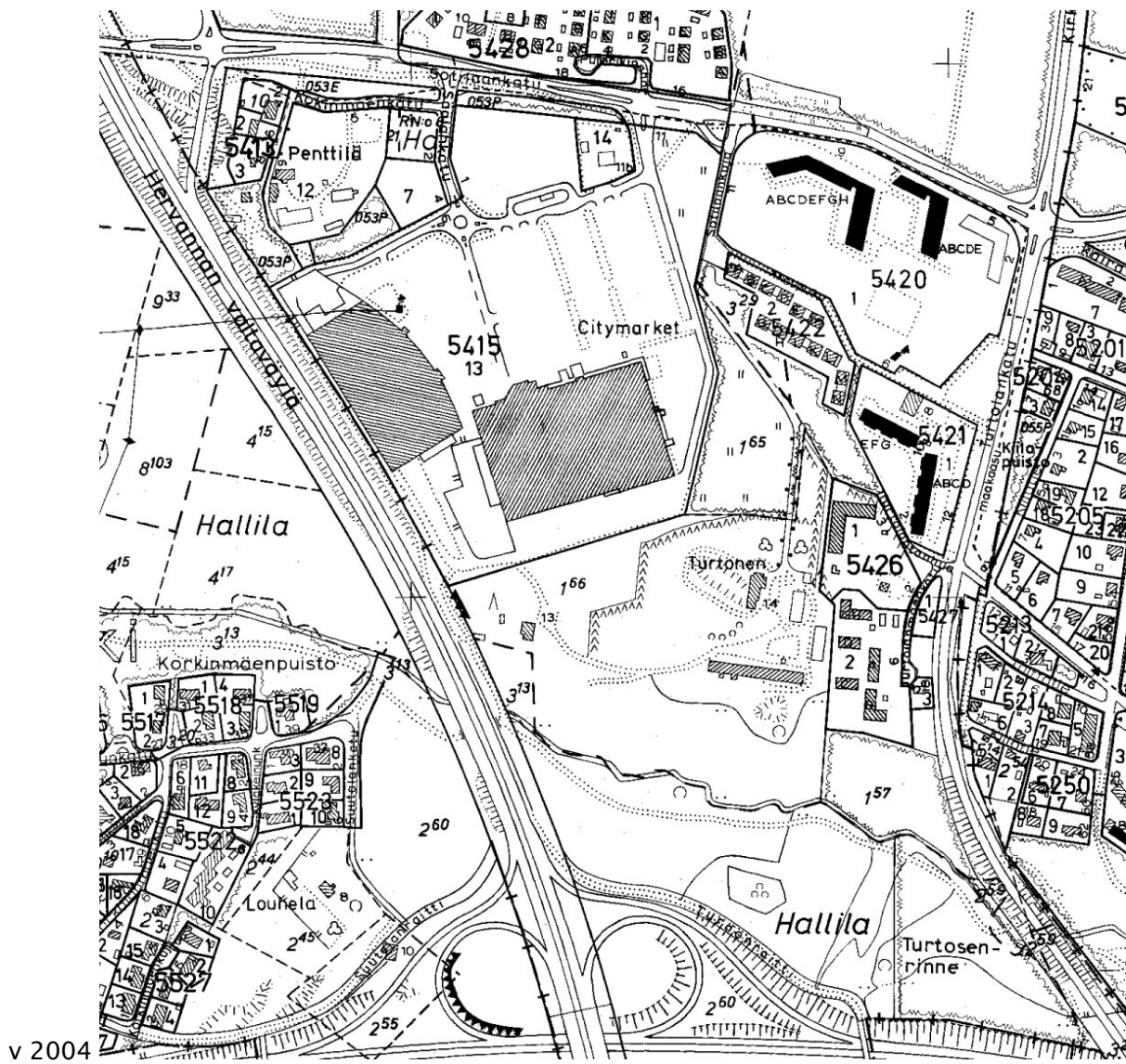
City Marketin laajennus kaavoitettiin vuonna 1999 (kaava 7557). Tontti 5419-13 kaavoitettiin liikerakennuksille ja tontti 14 huoltoasemarakennusten alueeksi. Turtolan puistoista (53P), kaduista (53K), korttelista 5419 sekä osista kortteleita 5414 ja 5415 muodostui 120 503 m² suuruinen kortteli 5415.

Vuonna 1998 vahvistetun tonttijaon mukaan Pelto–Turtolasta (1:65) ja Säälään sekä Sepän alueista muodostui kortteli 5428. Kortteli kaavoitettiin kaksikerroksisille asuinpientaloille. Pelto–Turtola on ennen kuulunut Turtosen maihin.

v. 2002

Yksi Messukylän suurimmista tiloista on kokenut suuren muutoksen olemassaolonsa aikana noin 400 vuoden kuluessa. Suurimmat muutokset kaava–alueella ovat tapahtuneet Messukylän ja Tampereen liitoksen jälkeen, jolloin Turtosen tilan maita on myyty merkittävästi Tampereen kaupungille. Messukylän keskustasta Hervantaan saakka ulottuneet maat ovat kaupungin kehittyessä muuttuneet metsistä ja viljelyspelloista asutusta palveleviksi alueiksi ja lähivirkistysalueiksi. Turtosen mailla sijaitsevat nykyään Hallila sekä länsi–Hervantaa ulkoilualueineen. Nykyisen Turtosen tilan (1:66) pinta-ala on 17,96 ha maa on Turtosen historiallisen tilan välittömässä läheisyydessä. Vuoden 1945 maa-alasta Turtosen omistuksessa on enää jäljellä 3,3% .

Turtosen rakennukset ja pihapiiri

Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet – julkaisussa mainitaan seuraavaa: ”Muotialan ja Turtosen tilojen välillä on säilynyt näytteenomaisesti kappale perinteistä Messukylän laakson viljelymaisemaa. Turtonen on osa entistä Turtolan ratsutilaa. Päärakennuksen runko on vuodelta 1848, mutta arkkitehtuuria leimaa arkkitehti Eräsen vuonna 1922 suunnittelema klassistinen asu. Myös Muotialan tilan klassistinen päärakennus vuodelta 1928 on arkkitehti Eräsen piirtämä. R, MK”. R ja MK ovat määritelty: R = Rakennushistorialliset perusteet – Rakennus, rakennusryhmä tai rakenne ilmentää aikakautensa rakentamistapaa ja teknologiaa tai on rakennushistoriallisesti merkittävä. MK = Maisemakokonaisuus – Kulttuurimaisema, joka avautuu laajana luontevalta tarkkailupaikalta. ¹²

Tampereella 1800-luvun alkupuolella rakennettuja rakennuksia arvioidaan olevan yhteensä noin 18. Sekä Turtosen päärakennus että aitta kuuluvat näihin harvinaisuuksiin. Nykyinen päärakennus on vuodelta 1848. Alkuaan talonpoikaistyyppistä rakennusta uudistettiin 1922 A. F. Eräsen johdolla, jolloin rakennus sai kartanomaisen luonteen. Pohjoispäähän lisättiin tällöin mansardikattoinen poikkiosa. Seinät rapattiin valkoisiksi ja rakennus katettiin tiilikatolla. 1920-luvulla arkkitehtuurissa yleensä palattiin jälleen klassistiseen tyyliinsuuntaan, jonka mukaiseksi Turtosenkin päärakennusta muutettiin. Pääportaikon edessä on pylväiden kannattama päätykolmio ja klassistisia piirteitä on lisäksi ikkuna- ja kulmalistoituksissa. Päärakennuksen alakerroksessa on halli ja 8 huonetta ja yläkerroksessa 7 huonetta. Rakennukseen kuuluvassa avarassa pirtissä on vielä alkuperäiset leveät lattiapalkit.

Hirsinen aittarakennus on 1800-luvun alkupuolelta. Tilan rakennukset peruskorjattiin 1977. Taloa ympäröivä puutarha on istutettu 1927 tehdyn suunnitelman mukaan. Tilan rakennukset ovat määritelty kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti hyvin merkittäviksi ja niiden alkuperäisyysaste on suuri.¹³

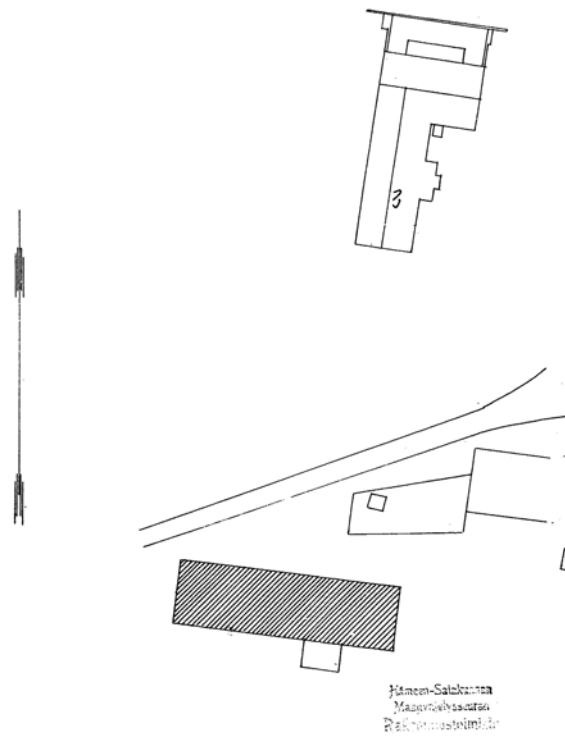

Uusi autotalli aittarakennuksen vasemmalla puolella.

Tilalle saavutaan Sotilaankadulta tilalle johtavaa koivukujaa pitkin. Päärakennuksen pihapiiri on selkeästi rajattu tiheällä, nykyisen omistajan istuttamalla kuusiaidalla, joka pääosin seuraa pohjakarttaan merkattua aiemman kuusiaidan linjaa. Puutarha kuusiaidan sisällä on aikojen saatossa kokenut jonkin verran muutoksia 20-luvun asustaan. Tilan suuri omenatarha paleltui talvisodan aikana ja istutuksia on siirretty ja pienennetty alkuperäisestä istutusalueelta nurmikentäksi muuttaen. Välittömästi päärakennuksen länsipuolella kohoaa luonnonkaunis kallioinen kukkula, jonka länsipuolella tilan marja- ja kasvimaat nykyisellään sijaitsee. Rakennusten eteläpuolelta alkaa luonnostaankin jyrkkä niittyrinne, jota on vielä terassoiden rakennettu ja jyrkennetty. Aivan tilan alueen eteläisin osa Vihiojan varressa on jälleen tasaisempaa.

Turtosen tilan ensimmäinen uudisrakennus on 1953 rakennettu sikala. Sitä jatkettiin lisäosalla todennäköisesti vuonna 1968.

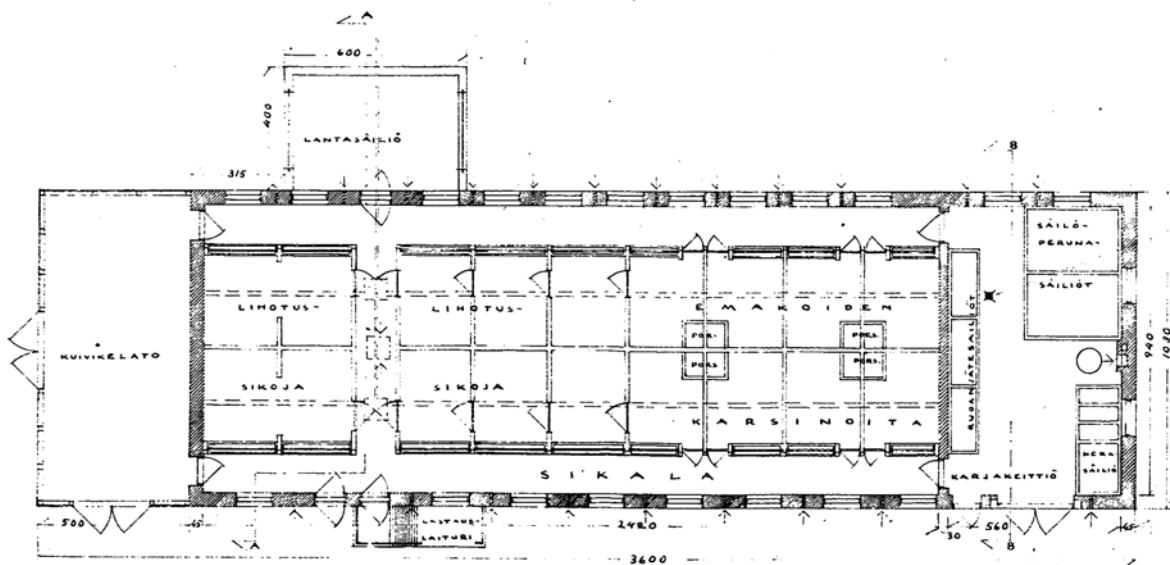
ASEMAPIIRROS MESSUKYLÄN TURTOLAN
TILAN PIHAMAASTA 1:500

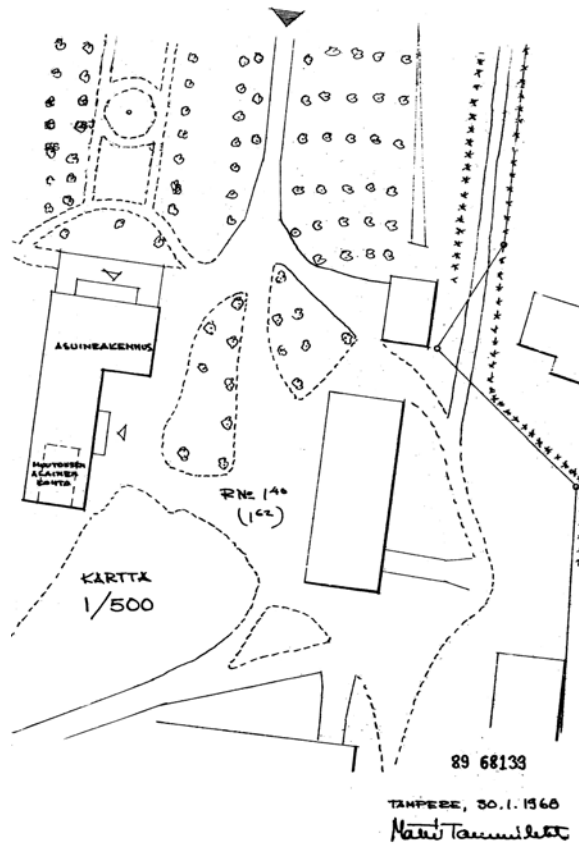
96 27688

Helmik. 1953
A. Peltola

SIKALAN MUUTOSPIIRUSTUS TURTOLAN TILALLE MESSUKYLÄSSÄ 1:100

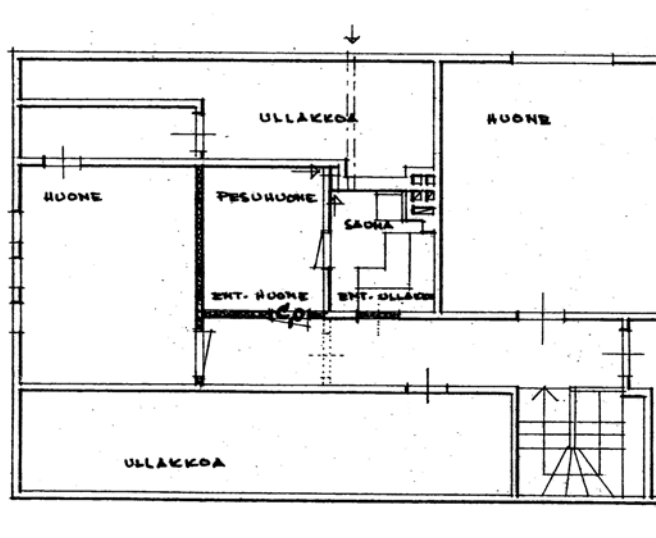

Vuonna 1968 tilan päärakennuksen ullakkokerrokseen rakennettiin sauna.

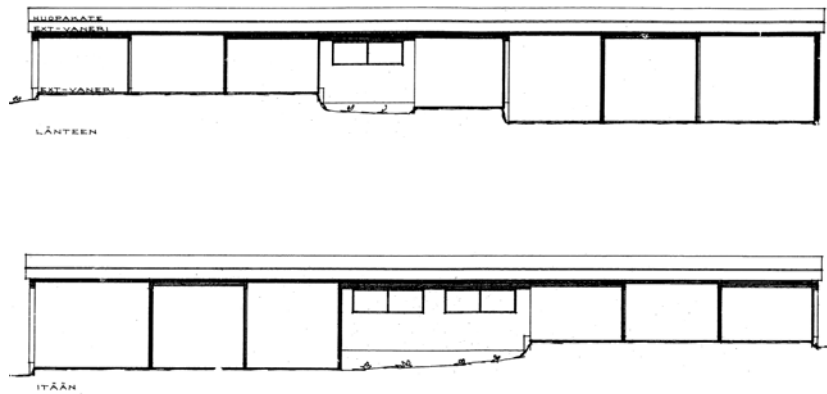
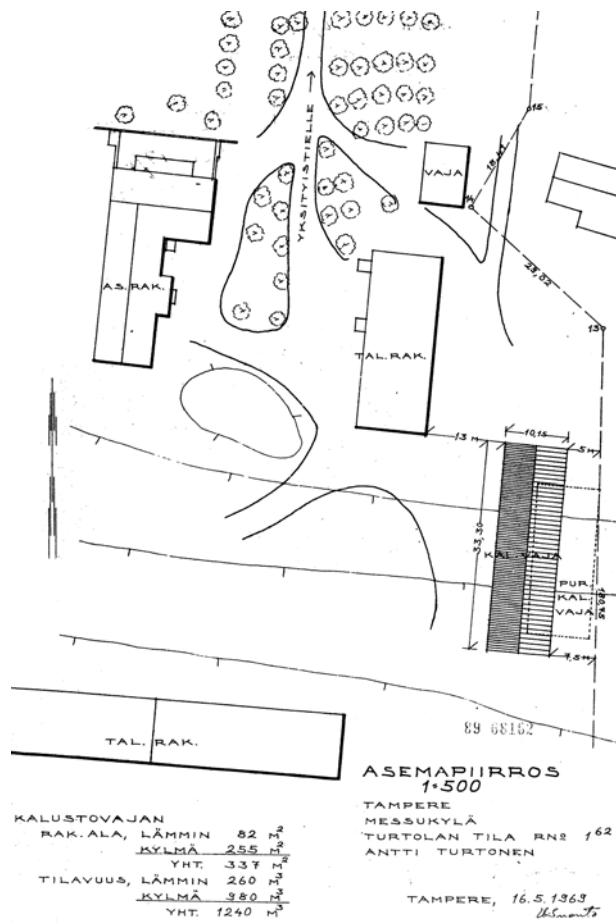

SAUNA ULLAKKOKERROKSEEN TURTOLA NIMINEN TILA RN: 140, MESSUKYLÄN KYLÄ

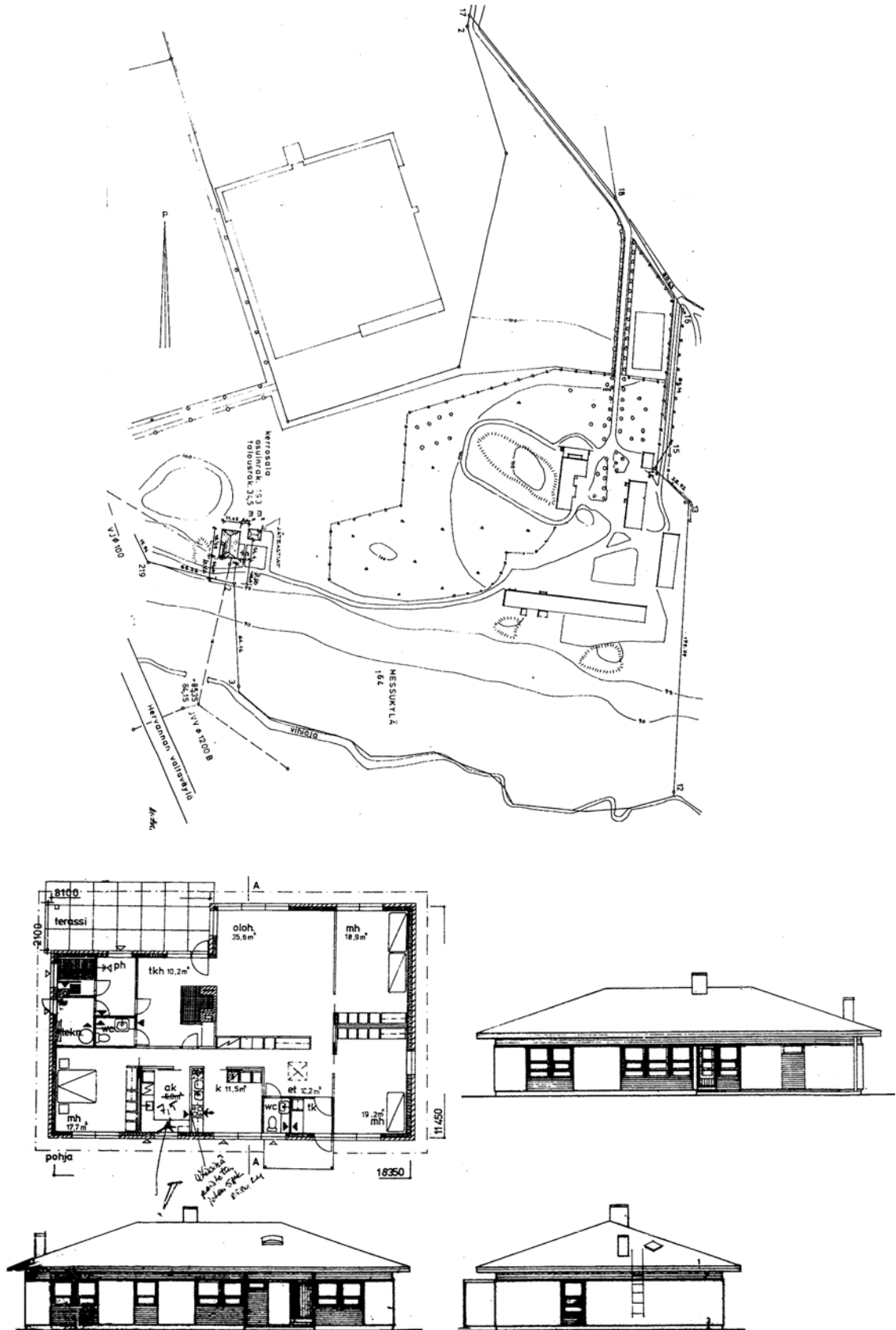
- KORTIT 1/50**
1	2
3	4
5	
- 1 I K. KEITTIÖN POISTOILMA
 - 2 TYHJÄ
 - 3 II K. KIVAS
 - 4 I K. KEITTIÖN HELLA
 - 5 I K. TAKKA

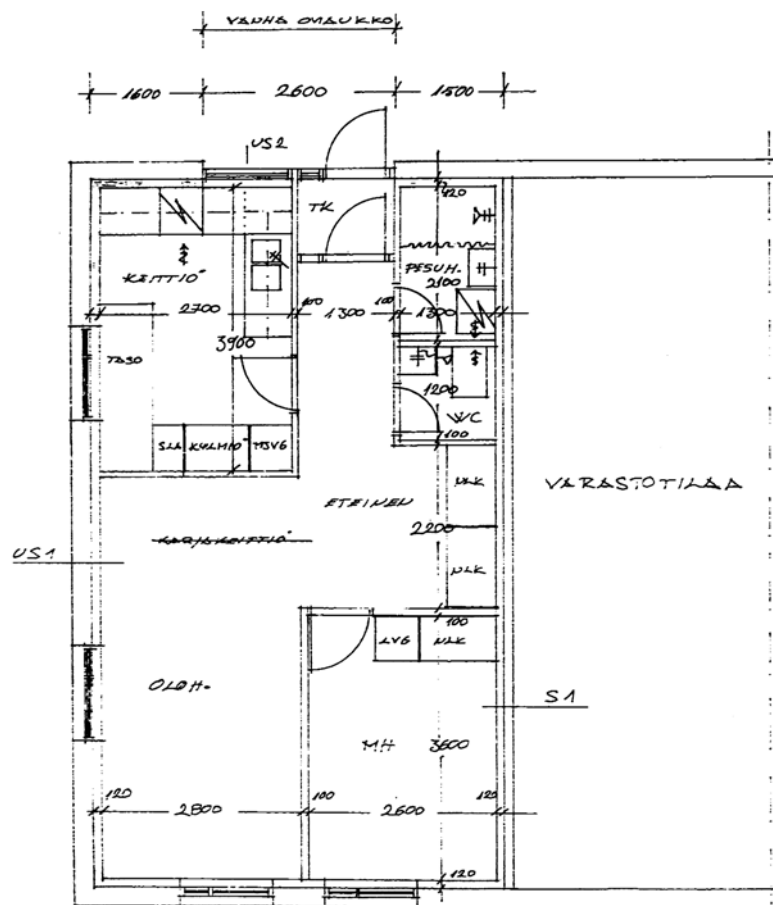
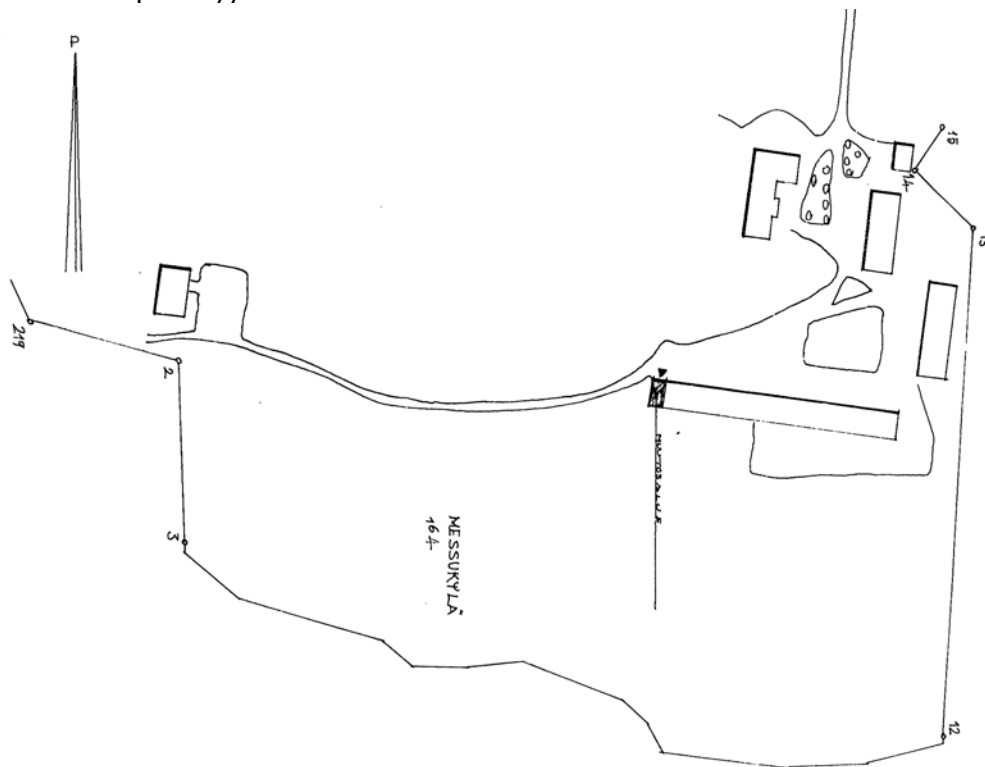
Vuoden 1969 kirjattujen piirustusten mukaan pihapiiriin rakennettiin kalustevaja, jonka kokonaispinta-ala on 337 m². Oman ajan tyyliinsä rakennettun vajan rakennushistoriallinen arvo on mitätön ja sen suunnittelu ei ole vaatinut tekijältä suurta arkkitehtonista näkemystä.

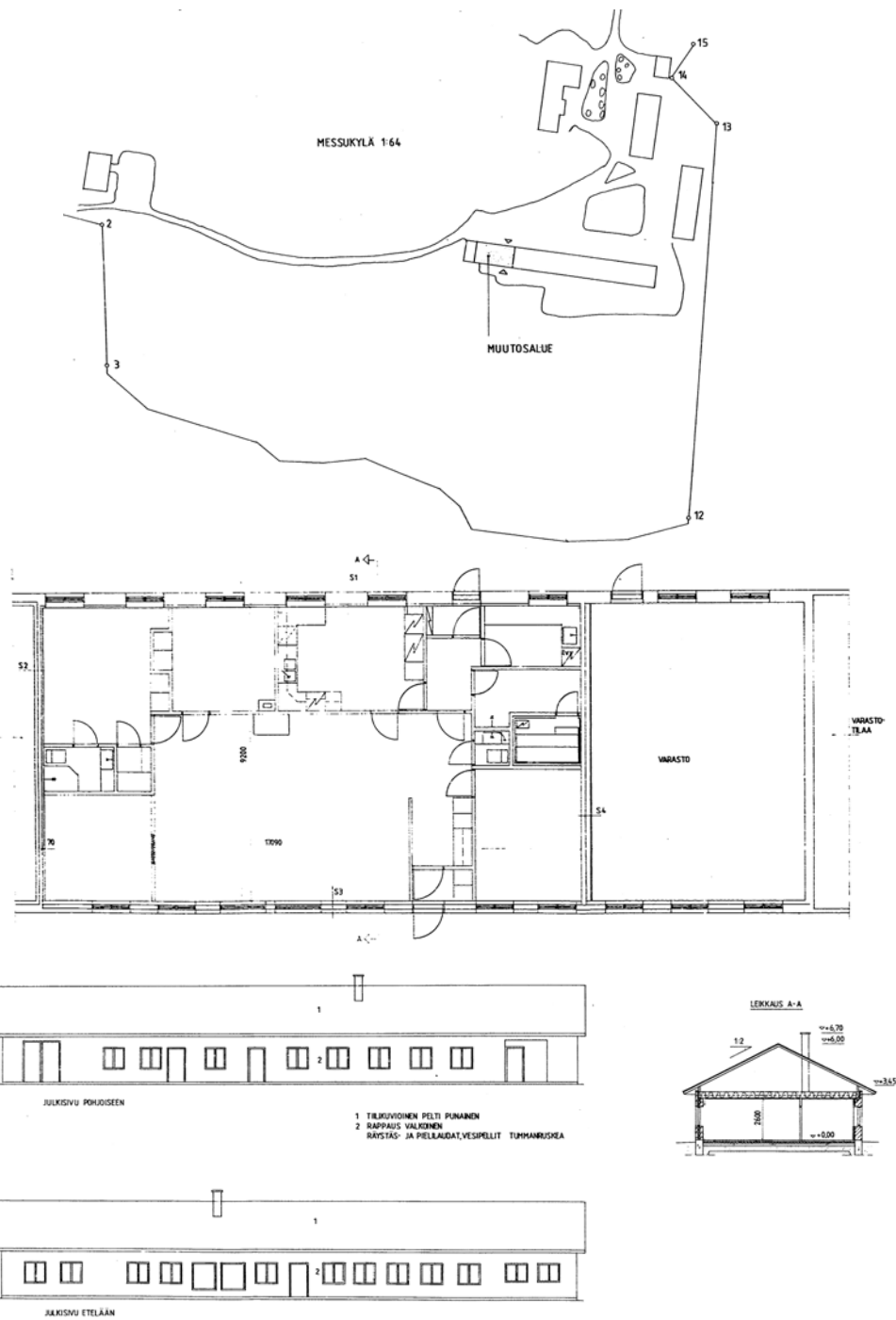
Vuonna 1982 rakennettiin asuinrakennus Turtosen tilalle Hervannan valtaväylän läheisyyteen. Rakennuksen julkisivut olivat 80-luvulle tyypilliseen tapaan punaista tiiltä ja kattomateriaali mineriittiä. Talon erottaa Hervannan valtaväylästä metsäinen Mäntymäeksi kutsuttu kukkula, joka suojaa aluetta valtaväylän liikennemelulta. Omakotitalon ja kuusiaidan välinen alue on tasaista nurmialuetta.

Talonmiehen asunto rakennettiin vanhan sikalan karjakeittiöön vuonna 1985. Alkuperäinen sikala on rakennettu laadukkaasti 50-luvun tapaan ja on suhteellisen kaunis käyttötarkoitukseensa nähden. Useiden laajennusten ja käyttötarkoituksen muutosten vuoksi ei kuitenkaan voida sanoa, että rakennuksen alkuperäisyysaste on suuri.

Vanhan sikalan (vuodelta 1953) varastotila muutettiin asuintilaksi vuonna 1986. Korjaukset asuinkäyttöön vuosina 1985–86.

Lähdeluettelo:

Tampereen Historia I, vaiheet ennen 1840-lukua; Pentti Alhonen, Unto Salo, Seppo Suvanto, Viljo Rasila. Tampere 1988. *2: s206, 3: s208, 4: s341*

Tampereen Historia IV, vuodesta 1944 vuoteen 1990; Viljo Rasila. Tampere 1988. *1: s86, 7: s87, 8: s88, 9: s128*

Messukylän – Teiskon – Aitolahden historia; Kirsti Arajärvi. Tampere 1954. *5: s708*

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998; Marjatta Leskinen, Juha Jaakola. Tampere 1998. *13: s243*

Pirkanmaan seutukaavoitus, Pirkanmaan kulttuurihistorialliset kohteet TAMPERE, julkaisu D50; Tampereen seutukaavaliitto 1982. *12: s40,*

Suomen kartanot ja suurtilat III; toim. Eino Jutikkala ja Gabriel Nikander. Helsinki 1945. *6: s199, 11: s200*

Suomen maatilat, II osa; F. Jonasson, A. Kivialho ja A. Kivialho. Porvoo 1931. *10: s846,*

Tampereen kaupungin arkisto; Kartta: Messukylä 1937.

Kaupunkimittaus; Virastokartat v. 1971–2002.

Rakennusvalvonta; Valokuvat ja rakennuspiirustukset.